

O kaznih v srednjem veku.

V srednjem veku je bila kazen za gotove prestopke ter zločine javna. — Najbolj v rabi sta bila tedaj dva načina javne kazni: pranger in vislice.

Pranger.

Pranger, sramotni steber ali kamen je bil postavljen na najbolj obljudenem mestnem trgu. Steber je stal na nizkem podstavku, bil iz lesa ali kamna. Po nekaterih mestih so bili prangerji na tri metre visokih podstavkih in zgoraj je bil pritrjen železen obroč, v katerega so uklenili kaznovanega za vrat. Kazen prangerja je bila določena za lažje prestopke in je trajala le nekaj ur, pač pa si je lahko vsak mimoidoči ogledal kaznovanega in ga slobodno zasramoval. Poostrena kazen na prangerju je bila z udarci s šibami. V navadi je bilo 18 udarcev in so imenovali to porcijo en »šiling«. Da je bil kdo javno šiban na prangerju, se je moral pregrešiti s: tatvino, zakonolomstvom, nepokorščino napram staršem, z razgrajanjem ter javnim nečistim življenjem.

V nemškem mestu Breslau je ohranjen do danes zapisnik vseh onih, ki so se morali pokoriti na prangerju. Iz tega zapisnika beležimo te-le vzglede: Na prangerju je bil bičan berač, ki je prodal suknjo, katero mu je kupila mestna občina. Pretepli so ob prangerju dve ženski, ki sta dali nedolžni deklini pijačo, ki bi jo naj zapeljala v poželjivost ter ljubezen. Na prangerju se je pokoril kmet, ker je obljubil, da bo dobaval trgovcem pšenico, a tega ni storil.

Kazen na prangerju je bila sramotna in so na ta način kaznovane največkrat izgnali iz mesta.

Več prangerjev je ohranjenih do danes po Sloveniji in na Spodnjem Štajerskem je dobro poznan pranger v trgu Podsreda, ki stoji še danes in je objavil »Gospodar« njegov opis v medvojnem času.

Proti koncu 18. in začetkom 19. stoletja je prenehala kazen na prangerju. Razjarjene množice so odpravljene prangerje izruvale ter podirle, da bi na ta način zabrisale sramoto javnega kaznovanja.

Vislice.

Najbolj sramotna kazen v srednjem veku so bile vislice. Velika razlika med prangerjem ter vislicami je razvidna že iz dejstva, da je stal prvi v mestu, vislice pa so bile vsakdar postavljene izven mestnega obzidja na kakem hričeku, ki je bil viden daleč na okrog.

Oblika vislic je bila različna. Ponajveč sta bila dva lesena navpična stebra zakopana v zemljo in zvezana počez s tramom, na katerega so pritrdili vrv za obešenje. V bližnji okolici večjih mest so imele vislice kameniti podstavek, na katerem so stali kameniti ali leseni stebrali. Že starorimski zgodovinar Tacit omenja rabo vislic pri starih Germanih (Nemcih) za izdajalce in ubežnike.

V srednjem veku je prišel javno na vislice: večji tat, ropar, izdajalec ter ubijalec. Obešenega so pustili v svari-

len vzgled dalje časa na vislicah. Razven rablja se ni dotaknil vislic nobeden drug, ker je veljal dotik iz radovednosti za nekaj nepopisno sramotnega. — Najbolj so se branili ter puntali meščani, kadar je bilo treba že trhle in preperete vislice popraviti, ali postaviti na novo. Mestni sodnik si je pomagal v takih slučajih na ta način, da je primoral vse obrtnike v mestu, da so storili nekaj z reke pri vislicah in da se ni oprijela sramota samo enega ali ene skupine.

Javne vislice se bile odpravljene s prangerjem vred.

Posebna kazen v srednjem veku je bila določena za javne presestnike. Pri cerkvenih vratih so bili pritrjeni v podboje ali na steno železni obroči, v katere so uklepali za vrat obsojence ob času, ko so hodili ljudje v cerkev in so lahko zasramovali javne nečistnike. Ta način kaznovanja je prenehal mnogo prej nego pranger in vislice.

O izumitelja dinamita.

Izumitelj dinamita Alfred Nobel se je rodil 21. oktobra leta 1833 v Stockholmu na Švedskem. Njegov oče Emanuel Nobel je bil inženir. Kmalu po rojstvu Alfreda se je odpeljal v Peterburg, da bi tam na povabilo ruske vlade uredil tovarno za orožje. Tako je Alfred Nobel preživel svojo prvo mladost v Rusiji. Sedemnajst let star se je odpeljal v Ameriko, kjer je dokončal svoje inženerske študije. Med krimsko vojno se je vrnil v Rusijo, v času, ko je bila tovarna njegovega očeta zlata jama. Po tej vojni je prišel Alfred Nobel zopet na Švedsko in začel študirati eksplozivne snovi. Leta 1861 je prijavil patent za izdelovanje »varnega nitroglicerina«, ki da za delavce ne predstavlja nobene nevarnosti. Par tednov kasneje je strašna eksplozija porušila njegovo tovarno. Ubitih je bilo več delavcev in tudi njegov lastni brat. Javno mnenje je bilo silno ogorčeno in švedska vlada je Noblu prepovedala, da bi zopet v bližini Stockholma sezidal svojo tovarno. Pa tudi po deželi so se ga branili in ker Nobel ni nikjer mogel dobiti zemljišča za svojo tovarno, je napravil svojo delavnico na nekem parniku na jezeru Mälär.

Leta 1867 je Nobel po dolgem trudu iznašel dinamit. Praktična vrednost njegove iznajdbe je bila očitna in tako je Nobel končno dobil dovoljenje, da je postavil tovarno. Kmalu se je radi cele vrste krvavih nesreč mnenje sveta obrnilo proti Noblu. Neki Nemec je nosil v svojem kovčku par kilogramov nove eksplozivne snovi in se je nastanil v nekem newyorškem hotelu. Kovček je eksplodiral in porušile so se tri hiše. Nato se je vrgalo več ton dinamita na neki ladji in 47 oseb je pri tem izgubilo svoje življenje. Kmalu za tem je padlo v San Francisku 14 oseb kot žrtve dinamita. Prva v Nemčiji sezidana tovarna za dinamit je šla kmalu nato v zrak.

Naročniki niso več kupovali pri Noblu. Ladje niso hotale sprejemati njego-

vih tovorov. Nobel sam je komaj našel hotel v Ameriki, ki ga je sprejel, ko se je pripeljal tja, da bi uredil svoje zadeve. Kljub temu je počasi premagal vse težave, izpopolnil izdelavo dinamita, sezidal številne nove tovarne, katere je končno združil. Kasneje je iznašel še silnejše eksplozivne snovi: balistit in kordit. Leta 1890 je iznašel brezdimni smodnik in je ta patent prodal Nemčiji.

V svojem tridesetem letu se je seznanil z mlado žensko, katero je iskreno vzljubil. Nesrečne okolščine so ga ločile od nje in ona se je poročila z drugim. Vendar je Nobel ni mogel pozabiti. Ostal je vse svoje življenje samec. V neumornem delu jo je skušal pozabiti. Tudi je silno veliko potoval. »Jaz sem državljani vsega sveta; kjer ravno delam, tam je moja domovina,« je dejal nekoč. Skozi 18 let se je najrajši mudil v Parizu in San Remo ob italijanski morski obali.

Nobel je večkrat izjavil, da bi rad iznašel tako strašno eksplozivno snov, da bi onemogočila vsako vojno. »Na dan, ko se bosta dva armadna zbera med seboj popolnoma uničila, se bodo prestrašeni narodi takoj odločili za razorožitev,« je zapisal v nekem pismu. Neprestano je trdil, da on s svojimi tovarnami več stori za mir, kakor vsi kongresi in vse knjige.

Kljub temu je Nobel skrbel, da je vsa njegova premoženja — 62 milijonov zlatih frankov — pripadlo stockholmski akademiji, da more vsako leto razdeliti pet nagrad: Tri za najboljše iznajdbe na polju kemije, fizike in zdravstva, eno za najboljše književno delo in zadnjo za tistega, ki je najbolj uspešno deloval za mir in razorožitev.

Alfred Nobel je umrl leta 1901. Pet let po njegovi smrti so razdelili prve Noblove nagrade; dobili so jih fizik Röntgen, kemik Hoff in profesor Bering, izumitelj zdravila proti davici; Sully Prudhomme je dobil književno nagrado, Henru Dunan, ustanovitelj ženevskega Rdečega križa, pa je dobil skupno s Friderikom Passy mirovno nagrado.

Prelet južnega tečaja.

Večkrat smo že opisovali v našem listu, kako je preletel v najnovejšem času Amerikanec Byrd v 15 urnem poletu južni tečaj. Tokrat hočemo podati opis, kako se je izvršila ta nadvse nevarna, a za znanost zanimiva vožnja.

Ko se je začel polet, se je dvignil Byrd in tovariši v letalu v višino 2670 metrov ter so preleteli Geološko pogorje. Od tod je bilo treba izbrati nadaljnjo smer. Letalo so morali že tukaj olajšati ter vreči iz njega zalogo hrane. Odločitev je bila skrajno važna zato, ker je pretela nevarnost, da v megli zaidejo v kako sotesko, ki bi jim zaprla nadaljnjo pot. Byrd se je odločil za polet preko ledenika Lihns; toda tudi za ta polet je bilo treba letalo znova olajšati. Voliti je bilo treba med živim in bencinom: bencin je bil dragocenejši, zato so znova žrtvovali zalogo hrane.

Jedva so z največjim trdom zmagali ta ledenik, že so se pred očmi letalec nagromadile nove ledenjske stene. Letalo se je dvignilo v kljukovitem poletu. Zopet je bilo treba zmanjšati obremenitev in topot so žrtvovali bencinske zaloge. Težko hropeč so motorji dvigali letalo višje in višje. Znova so se okoli letala nagromadile skalnate stene in zaprle pogled na novo pogorje. Motorji so začeli nevarno omagovati. Če se v oblakih kmalu ne odpro vrata, da omogočijo nadaljnje vzpenjanje, je vse izgubljeno. Pilot June je bil že do smrti izčrpan.

Tedaj se je zgodilo čudo. Pokazala se je gladka ledeniška površina. Z nepopisnim naporom so dosegli 4000 metrov visoko ravan. Četvorica mož je bila radi nečloveških naporov in bencinskih plinov docela iznemogla. Le Byrd je še ohranil mir in jasnost.

V zadnjem trenutku so aparati zaznamovali, da je letalo preletelo južni tečaj...

Polet na povratku je bil mnogo enostavnejši. Pri enem izmed skladišč kuriva so pristali, napolnili bencinske posode in se zopet dvignili na pot. Na tem zadnjem delu poleta se je letalo zgledno obneslo. Dasi iz te višine ni bilo mogoče razpoznati pasjih sledov v snegu ali malih zastav, ki so kazale pot, so točni Byrdovi računi vendar privedli letalo v ravni črti do tabora. Sedaj je krmaril Byrd sam, kasneje pa ga je nadomestil Mac Kinley. Slednjič se je pokazala radio postaja Little America in polet je bil končan.

Bil je skrajni čas. Kajti komaj so bili na varnem, je nebo začelo uresničevati svoje grožnje. Zatulil je vihar in se razvil v strahovito neurje. Naslednje jutro je vsa okna prekrivala debela ledena plast.

Byrd je imel na svojem nad 2500 kilometrov dolgem poletu pregled nad površino v obsegu 164.000 kvadratnih milj. Na vsem tem potu je neprestano tekel fotografski trak ter je to najdaljši zemljepisni film, ki se je kdaj izvr-

šil. Če se bo še razvijanje teh fotografij obneslo, bo to najbrž najvažnejši uspeh Byrdove ekspedicije.

ZA CERAUVNE ZBORE!

Slovenska maša na čast Slomščeku (note) od skladatelja Al. Mav se dobi v **Tiskarni sv. Cirila v Mariboru**. Partitura stane Din 10, posamezni glas Din 2.

Slovenski materl — zbirka skladb in spevov za materinske dneve. Zložil Al. Mav. Cena Din 20. Dobi se v **Tiskarni sv. Cirila v Mariboru**.

Roži Mariji — petnajst cvetic z naših goric — za mešan zbor. Zložil Al. Mav. Knjiga stane Din 10 in se naroča v **Tiskarni sv. Cirila v Mariboru**.

GOSPODARSTVO

Gospodarska obvestila.

»Flugs« kose s kosirjem I. VIDEMŠEK, MARIBOR, Koroška c. 33. 110

Opozorilo vinogradnikom in vinskih trgovcem. Ker sta oblastna kmetijska referata v Mariboru in Ljubljani vsled razdelitve kraljevine na banovine ukinjena, izdaja predpisane certifikate glede izvoza za vina, ki se izvažajo iz dravske banovine v Čehoslovaško republiko od sedaj naprej Kmetijski oddelek kralj. banske uprave dravske banovine v Ljubljani, Gosposka ulica 15.

Interesentom agrarne zemlje občin: Račje, Gomila, Slivnica, Rogoza. Advokat je razposlal interesentom agrarne zemlje položnice za odkup Pachnerjeve posesti. Ako niste sklenili kupnih pogojev, še niste dolžni plačati. Vsekakor pa ta zemlja ne bo zastoj, ampak je bila dana le v zakup. Pred vsakim tozadevnim korakom pa naj vprašajo agrarni interesenti poprej kacega dobrega advokata, da ne bodo imeli nepotrebnih sitnosti ter stroškov.

Podpisovanje delnic nove gostilničarske pivovarne v Laškem. Kakor smo že javili, se bo osnovala radi pocenitve piva posebna gostilničarska pivovarna v Laškem. Te dni se je pričelo s podpisovanjem delnic komad po Din 500. To podpisovanje ima predvsem namen — spraviti potrebni kapital skupaj in se mora predvsem ugotoviti tekom meseca marca, ali bomo spravili ali ne. — Dolžnost vsakega gostilničarja ni samo, da se sam zaveže, vzeti ali kupiti po več delnic, temveč je prav posebno njihova dolžnost, da vsi, prav vsi, tudi pri svojih gostih agitirajo za nakup delnic in da zahtevajo osob. od trgovcev, pekov, mesarjev in drugih obrtnikov, ki vlečejo od gostilničarjev denar, da morajo kupiti naše delnice, če ne, si poiščemo pač druge dobavitelje. Kdor izmed teh ne bi hotel vzeti delnice naše pivovarne, njega ime naj se pove od gostilničarja do gostilničarja. Povsod pa je treba tudi povdariti, da nikdo ne napravi komu kako uslugo, če podpiše in kupi delnice, marveč da ravna v svoj lastni prid, ker plodonosno naloži svoj denar v popolnoma varno podjetje, v tako varno, kakor ga v Sloveniji prav gotovo še ni bilo. Za to jamčijo vse naše gostilničarske zadruga, za to jamči solidarnost in preudarnost gostilničarjev, njih zdrava pamet in trdna, odločna volja: pomagati sebi! Tovariši gostilničarji, na delo, ki bo kronano z zmago! Odposlanca pripravljalnega odbora, ki vas bodo prihodnje dni obiskali, sprejmite prijazno in lepo, podpirajte jih ter jim pojdite v vsakem oziru na roko. Uvajajte in priporočajte jih pri svojih prijateljih in znancih. Nekaj tednov truda in požrtvovalnosti nam bo rodilo dolgoletne sadove.

Gostilničar.

*

Kaj naj storim?

Mnogo posestnikov je sadno drevje sadilo v jeseni, mnogo pa se jih je odločilo za spomladansko saditev. Oni, ki so v jeseni sadili, so toliko na boljšem, ker so v jeseni lažje dobili primerna

DR. O. ILAUNIG:

TATENBAH

ZGODOVINSKA POVEST.

»Zato pa delajmo in bodimo edini,« spodbuja grof Zrinjski, »grof Tatenbah, razumen mož si in veljaven, pusti te nemške ošabneže, ki so drugače le sužnji svojega slabotnega vladarja, bodi z nami, tu imaš jamstvo, da postaneš svoboden in prideš do moči.«

Tako sta vnemala grofa Zrinjski in Frankopan mladega častihlepnega Tatenbaha in besede so padle na rodovitna tla, posebno ko mu je grofica Zrinjska v neopazovanem trenutku šepnila na uho: »Spomnite se na Riegersburg, uganka se reši, darilo bo dragoceno.«

Tokrat se gostje niso dolgo mudili, uvideli so, da morajo pripravljati tla previdno. Grofica Zrinjska je spoznala, da je grof Tatenbah omahljiv, zato se mora pridobivati polagoma za njihove načrte. Za to se bo nudilo še več prilik.

Vendar do nadaljnjih obiskov v Račjem za enkrat ni prišlo.

10

Koncem leta 1662 je umrla soproga Erazma Tatenbah, Eleonora Judita ter zapustila edinega sina Antona, ki se je narodil leta 1657.

Od tega časa, kar je opazila v gradu Riegersburg, da obožava njen soprog grofco Zrinjsko, je postala otožna, hiral je od dne do dne. Ljubila je samoto, z nikomer ni rada govorila, edina tolažba ji je bila Regina Purgstall, s katero si je dopisovala in jo tudi večkrat obiskala na Riegersburgu.

Težko bolna je prišla jeseni v Konjice, kjer je tudi umrla. Pokopali so jo dne 2. decembra. Pri tej priliki je pridigoval v konjiški cerkvi slovenski jezuit Friderik Jelenčič, ki je izdal nagrobni govor pozneje v Gradcu.

Grof Tatenbah je imel tedaj veliko skrb in tako ni prišlo do zaželenega sestanka, to tem manj, ker so bili boji ter homatije s Turki in oba Zrinjska nista mogla zapustiti svoje dežele.

Prišel pa je vašvarski mir. Če je bila nezadovoljnost že prej velika, je rasla po tem nečastnem miru od dne do dne.

Stari grad Čakovec na Hrvatskem obdan z močnimi stolpi in zidovjem, je bila nekaj močnejša trdnjava rodbine Zrinjskih, ki so igrali v zgodovini Ogrske in Hrvatske važno vlogo.

Najboljša reklama

za trgovce, obrtnike in zasebnike

so lepe tiskovine,

kakor n. pr. pismeni papir, zavitki, računi, memorande, dopisnice, letaki, lepaki, barvotiski, večbarvne razglednice in priporočilnice

ki jih izvršuje

v najmodernejši izpeljavi, hitro in po najnižjih cenah

Tiskarna sv. Cirila

o Mariboru, Koroška c. 8.